

La presència de la immigració com a exclusió social en els informatius de les televisions públiques europees ⁽¹⁾

Teresa Velázquez

- Els moviments migratoris presents en la societat contemporània constitueixen una realitat que trobem, per descomptat, en la premsa, però també en els informatius de les televisions públiques europees, en els quals cada vegada tenen major rellevància les polítiques socials, econòmiques i culturals dels països d'origen i dels països d'acollida. Aquesta realitat es troba present en les agendes dels informatius de les televisions públiques europees. En la relació entre opinió pública i mitjans de comunicació, considerem que els estats d'opinió, com a primer estadi en aquest procés, el constitueix la informació i les seves formes d'expressió; al seu torn, els corrents d'opinió, resultat de l'anàlisi portada a terme sobre dissenys i temàtiques dels informatius de les televisions públiques europees de les quals, vuit trobaríem en gèneres com ara els articles, els editorials, els debats, les tires humorístiques i, per sobre de tot això, els panyoles. L'objecte de la investigació és l'exclusió social i la seva visualització en la televisió. Entre els aspectes considerats com a exclusió social s'inclou la immigració. La interpretació dels resultats obtinguts mitjançant mitjans de comunicació intervenen com a institució més. En aquests tres estadis es genera el procés cognitiu de selecció i jerarquia que els mitjans de comunicació intervenen com a institució més. En aquests tres estadis es genera el procés cognitiu de selecció i jerarquia que els mitjans de comunicació intervenen com a institució més.

1. Introducció

Les conseqüències de l'exclusió social és un dels temes de preocupació a les societats contemporànies, la complexitat de les quals es recull en els informatius de les televisions públiques europees que hem seleccionat per a la nostra investigació (2). D'altra banda, i des del nostre punt de vista, cada vegada en major grau, la contribució al debat públic dels temes que afecten una societat i en el qual podem situar els diferents estadis d'opinió pública i, en conse-

quència, la generació del procés de l'acció temàtica, la europea contemporània constitueixen una realitat que trobem, per descomptat, en la premsa, però també en els informatius de les televisions públiques europees, en els quals cada vegada tenen major rellevància les polítiques socials, econòmiques i culturals dels països d'origen i dels països d'acollida. Aquesta realitat es troba present en les agendes dels informatius de les televisions públiques europees. En la relació entre opinió pública i mitjans de comunicació, considerem que els estats d'opinió, com a primer estadi en aquest procés, el constitueix la informació i les seves formes d'expressió; al seu torn, els corrents d'opinió, resultat de l'anàlisi portada a terme sobre dissenys i temàtiques dels informatius de les televisions públiques europees de les quals, vuit trobaríem en gèneres com ara els articles, els editorials, els debats, les tires humorístiques i, per sobre de tot això, els panyoles. L'objecte de la investigació és l'exclusió social i la seva visualització en la televisió. Entre els aspectes considerats com a exclusió social s'inclou la immigració. La interpretació dels resultats obtinguts mitjançant mitjans de comunicació intervenen com a institució més. En aquests tres estadis es genera el procés cognitiu de selecció i jerarquia que els mitjans de comunicació intervenen com a institució més.

Alguns dels temes que hem pres en consideració relacionats amb l'exclusió social i la seva selecció, jerarquització i tractament en les citades televisions són, per exemple, els desocupats, els sense sostre, els discapacitats, els gais i les lesbianes, els nens, el gènere, la tercera edat, els malalts i, per descomptat, la immigració. El present article respon a l'anàlisi de nou primers i segons canals de la televisió pública europea i vuit canals autonòmics espanyols. L'àmbit seleccionat, tal com hem dit, és el de la immigració, la qual és denominada, entre altres

Teresa Velázquez

Professora del Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona

referències, per l'origen o la procedència de l'immigrant, per la situació legal en què es troba, per la quantitat d'immigrants que arriben al país receptor i pels mitjans que empren per arribar-hi, per les agressions de caràcter racista de què són objecte i per la incriminació de l'immigrant.

Entenem que la mostra seleccionada conté un tret comú, el fet de ser televisions públiques, i un tret distintiu que situem en la cobertura d'aquestes televisions. Per això, presentarem els nostres resultats i valoracions sempre diferenciat aquest doble caràcter. Així mateix, és important prendre en consideració la resta d'informacions contingudes en els telenotícies i que envolten la notícia seleccionada.

Dividim les categories de l'anàlisi en aquells aspectes més estructurals, encara que també valoratius, de selecció i de jerarquització, i en aquells altres que podríem considerar més contextualitzadors i que donarien resposta a la interpretació que el mitjà ofereix sobre la notícia.

2. Algunes precisions sobre el concepte d'exclusió social

En aquest apartat donarem, doncs, uns apunts molt generals sobre el concepte d'exclusió social i en perfilarem una possible definició des d'una perspectiva de caràcter semàntic. Parlar d'exclusió social obliga a situar aquest concepte en direccions diferents. Segons l'informe realitzat per l'Institut Internacional d'Estudis Laborals (IIEL) el 30 d'octubre de 1998, titulat "Exclusión social y estrategias de lucha contra la pobreza", el terme exclusió social apareix per primera vegada a França el 1974 per referir-se a diverses categories de persones amb problemes socials. Posteriorment, la Comissió Europea també adopta aquest terme en la seva preocupació pels problemes d'immigrants, d'atur a llarg termini i de treballadors no qualificats. Actualment, el Parlament Europeu i el Consell d'Europa promouen un programa per fomentar la cooperació entre els estats membres en la seva lluita contra l'exclusió social, fet que posa de manifest la preocupació que existeix entorn d'aquests temes.

En el camp de les investigacions de caràcter sociològic, polític, econòmic o laboral existeix una gran tradició en l'estudi de l'exclusió social. N'hi ha prou que recordem l'obra d'Anthony Giddens (1993)(3) o del mateix Manuel Castells

(1997)(4), així com les grans organitzacions internacionals com ara l'Organització Internacional del Treball (OIT), la UNESCO, el Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), els treballs de l'IIEL, o els diagnòstics que sobre la situació de l'exclusió han realitzat els països membres de la UE referits a les seves pròpies realitats. També, i com acabem de dir, gràcies a la preocupació que sobre aquest tema ha demostrat el Parlament i el Consell d'Europa i a la seva influència en els països membres, s'han pogut desenvolupar programes que han donat com a resultat projectes, investigacions i informes, en els quals es posa de manifest quina és la situació entorn de l'exclusió social, quines són les causes que la provoquen i quines són les línies d'actuació que s'haurien de posar en pràctica en les polítiques socials per reduir-ne la presència en la societat europea contemporània i caminar cap a la integració social i reduir la desigualtat social.

La majoria d'aquests estudis estan centrats en la pobresa, l'atur, les desigualtats, la immigració com a fenomen o problema social, la dona, els aspectes legislatius, els discapacitats, la marginació social, els drets dels ciutadans, la integració social. El fet d'abordar aquests aspectes des de la comunicació de masses i els mitjans, tant des de la investigació en els àmbits universitaris, com des de la preocupació per part dels organismes professionals, les organitzacions de la societat civil i les institucions encarregades de la vigilància de la difusió dels continguts, fa que cada vegada més aquests temes estiguin presents en les diferents agendes, ja siguin d'investigació, ja professionals. Creiem que, en aquest sentit, els mitjans de comunicació juguen un paper determinant, no només en els espais dedicats a la informació, sinó també en aquells que tenen per finalitat l'entreteniment o la informació com a entreteniment. D'aquesta preocupació, en són conscients les institucions europees. Si abans ho van ser amb els temes de racisme i de xenofòbia, no abandonats encara, ara la preocupació està centrada en les situacions d'exclusió social, i les estratègies i les polítiques per superar-la.

Fet aquest plantejament del problema, ens centrem ara a presentar una possible definició d'exclusió social sense pretendre amb això ser concloents ja que tampoc n'hem trobat cap altra que compleixi amb aquesta condició (5). Més aviat podem fer-hi referència a partir d'aquells elements que, com a tret comú, tenen el component

d'exclusió social. Si estiguéssim parlant del camp semàntic exclusió social i aquest en fos l'arxisemema, podríem considerar sememes els diferents grups d'exclusos socials que detallarem després. Cadascun d'ells presenta trets diferencials i comparteix un tret comú, aquell que permet que nosaltres l'incloguem en el conjunt denominat exclusió social. Aquests trets són els que en la semàntica tradicional es denominen semes.

Un estudi sobre l'exclusió social implica detenir-se en els diferents aspectes que poden ser definits com a problemes en la societat. Aquests poden estar relacionats amb les desigualtats socials, amb la pobresa, amb la marginació. Nosaltres, en la nostra investigació, quan vam optar per aquest concepte, a priorivam volem fixar-nos en aspectes com ara: els immigrants (exclusos de la societat receptora), els sense sostre (exclusos espacials), la tercera edat (exclusos del sistema productiu), gènere (exclusos de les jerarquies dominants), els desocupats (exclusos del sistema productiu i laboral), els malalts i discapacitats (exclusos dels cànons tradicionals d'una societat), els homosexuals (exclusos d'altres cànons tradicionals basats en la moral). Sobre aquests grups d'exclusos socials ens interessava comprovar com s'hi referien les televisions, a qui es visualitzava, a qui donaven veu, quines temàtiques i quins enfocaments eren dominants; en definitiva, totes aquelles categories que ens permetrien evidenciar el tractament i la jerarquització que feien les diferents televisions públiques europees sobre aquests temes. Creiem necessari realitzar aquesta breu referència al marc general de l'objecte de la nostra investigació per situar, dintre d'aquest àmbit, la caracterització de la immigració en aquestes televisions.

3. Aspectes estructurals i de jerarquització de les peces informatives: categories d'anàlisi (6)

Tal com hem referit en la introducció al present article, en parlar del tractament informatiu dels temes o assumptes de la realitat que els mitjans de comunicació aborden, ens hem de referir a uns aspectes que considerem destacats del quefer professional i que vinculem a les rutines professionals.

El primer és la selecció de la informació, en altres paraules, què és el que duu els mitjans de comunicació a

prioritzar, de l'ampli escenari de la realitat, uns esdeveniments sobre uns altres. En segon lloc, una vegada feta la selecció, què és el que es jerarquitzava i el lloc que ocupa en l'espai del diari o del programa televisiu o radiofònic. Altres elements relacionats amb la jerarquització serien, en els informatius televisius, a qui li donen veu, qui apareix en pantalla, la durada de la intervenció, qui són les fonts, etc.

Aquesta selecció i jerarquització de temes són el primer pas de l'establiment de l'agenda temàtica, a partir de la qual es generarà el procés de tematització, del qual ja hem parlat i que no constitueix els temes abordats i establerts en la construcció de l'agenda, aquesta sí temàtica, dels mitjans de comunicació.

En el cas concret de la nostra investigació, l'establiment de l'agenda temàtica que han realitzat les televisions públiques en el període estudiat el constitueixen, pel que fa a les autonòmiques, 964 peces informatives i, pel que fa a les europees, 864 notícies. Sobre els continguts generals d'aquesta agenda, en parlarem més endavant. A continuació, i a partir dels resultats obtinguts en la nostra investigació, passem a exposar quin és el lloc que ocupa la immigració inclosa en l'àmbit de l'exclusió social en l'agenda temàtica d'aquestes televisions i el tractament que se'n fa.

Amb relació a l'estudi dels continguts, dividim les categories de l'anàlisi en dos blocs diferenciats. Un respon a aquells aspectes més estructurals, encara que també valoratius, i que podrien ser considerats descriptius i l'altre, a aquelles categories de caràcter més interpretatiu i que serien més properes a la interpretació de la realitat que ofereix el mitjà sobre el fet noticiable.

De totes elles, hem seleccionat per al present article, en el cas del primer bloc, les referides a la localització en l'informatiu, el temps de durada de la peça informativa, la seva proporció respecte a la resta de notícies. Per al segon bloc, decidim destacar aquí l'enfocament que es dona a la notícia, si ha estat destacada o no, en quin tema se l'ha inclòs, quina és la classe d'actor institucional que hi intervé, a qui es mostra en imatge, a qui dona veu i, finalment, una variable referida a la incriminació o no de l'immigrant.

La importància d'aquesta divisió radica en dos moments claus del procés de producció de l'informatiu i que concretem en la presa de decisió que afecta aquest procés. En el primer es decideix, dels fets que han ocorregut en la societat, quins seran objecte d'informació i sobre els quals

cal disposar de documents sonors i icònics, siguin d'arxiu o presos per a l'ocasió, o, simplement, recórrer al conductor i al set del programa per decidir, immediatament, quina serà la seva localització espacial i temporal dintre del telenotícies, i en conseqüència, quina serà la proporció de la peça informativa respecte a la resta de notícies; en el segon pas de presa de decisió, hi intervenen factors relacionats amb altres aspectes del procés de producció del qual destaquem l'edició de l'informatiu, lloc on la televisió contribueix a la construcció social de la realitat.

4. La immigració en els informatius televisius

Tal com avançàvem en la introducció de l'article, els resultats els presentarem d'acord amb el caràcter i l'àmbit de cobertura de les diferents cadenes objecte d'estudi.

Ja hem assenyalat el lloc que ha ocupat la immigració en les agendes temàtiques de les televisions públiques, aquí només volem recordar el percentatge que aquesta atenció ha suposat, un 7,67% en les autonòmiques i un 6,86% en les europees. Aquesta primera dada ens duu a concloure que, almenys en el període de temps al qual correspon la mostra seleccionada, ha existit una certa concordança en tots els canals analitzats en relació amb la proporció dedicada a l'àmbit de l'exclusió social. Com a dada curiosa, hem de dir que en la categoria (variable) dels sense sostre (7) només es dona una informació sobre ells, per la qual cosa només hem pogut comptabilitzar un cas on apareguin.

Creiem que és important explicar la localització espacial i temporal dels fets que es van esdevenir simultàniament a aquells que constitueix la nostra mostra sobre l'exclusió social. La setmana del sis al dotze de novembre de l'any dos mil va ser prolixa en esdeveniments d'ordre natural. Mig Europa, i Espanya en ella, va patir inundacions, temporals i, en conseqüència, morts. Cuejava el tema de les vaques boges, la notícia internacional comuna va ser la de les eleccions americanes i els resultats sobre els quals va caldre arbitrar recomptes manuals de vots, l'operació de les nenes siameses que comportava un problema polièdric de diferents cares: la legal, l'ètica, la de la responsabilitat professional, l'accident als Alps austríacs, etc. La veritat és que en l'establiment de les agendes temàtiques dels telenotícies, al marge d'algun altre tipus d'informació, les més coincidents en tots ells s'assemblen més a les seccions

de successos i catàstrofes de qualsevol mitjà de tipus més alarmista que al que correspondria a les televisions públiques. Evidentment, som conscients que els telenotícies tenen un espai determinat de temps d'emissió. Que aquests fets van succeir i han de tenir cabuda en els informatius. Dit això, creiem que, en l'ampli escenari del que s'esdevé, hi ha infinitat de temes que poden ser objecte de notícia i que, simplement, no se seleccionen. Per això, hem dit en un altre lloc d'aquest article que la presa de decisió és fonamental en un mitjà. Estableix l'índex d'esdeveniments transformats en notícies que arriba a l'audiència i marca la interpretació que realitza el mitjà dels fets seleccionats. Finalment, no oblidem que la televisió, encara avui, és el mitjà de major audiència, a l'igual que la ràdio. És en aquest context que cal situar la nostra mostra sobre exclusió social en general i sobre la immigració en particular.

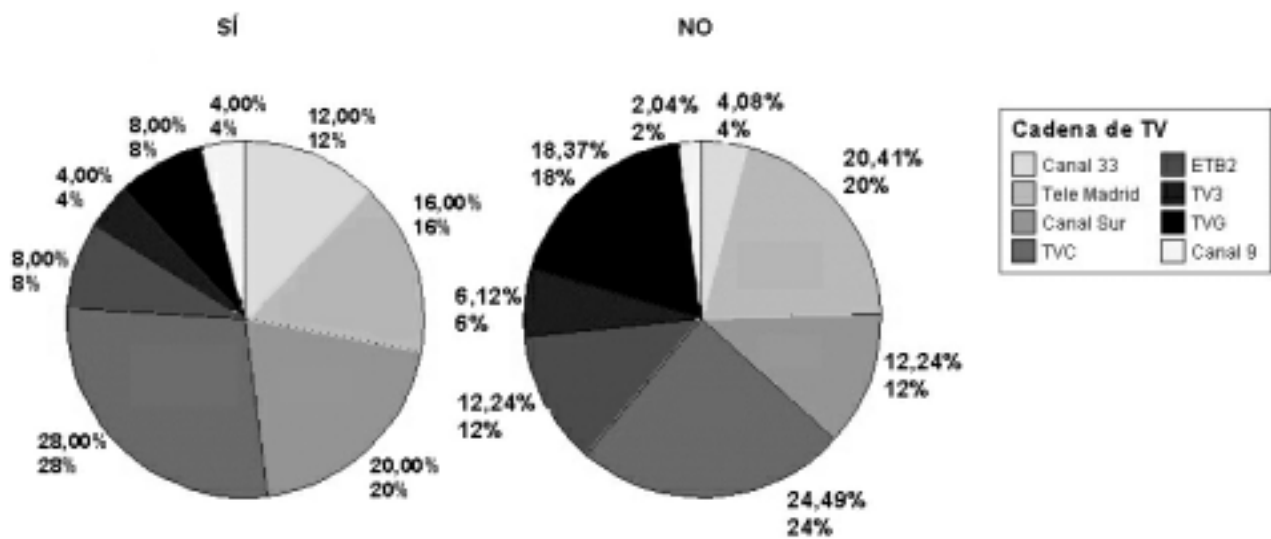
Ara passem ja a considerar les dades referides a la immigració com a fet noticable, dintre ja del corpus estrictament de l'exclusió social.

4.1 La presència de la immigració en l'agenda temàtica de les televisions públiques

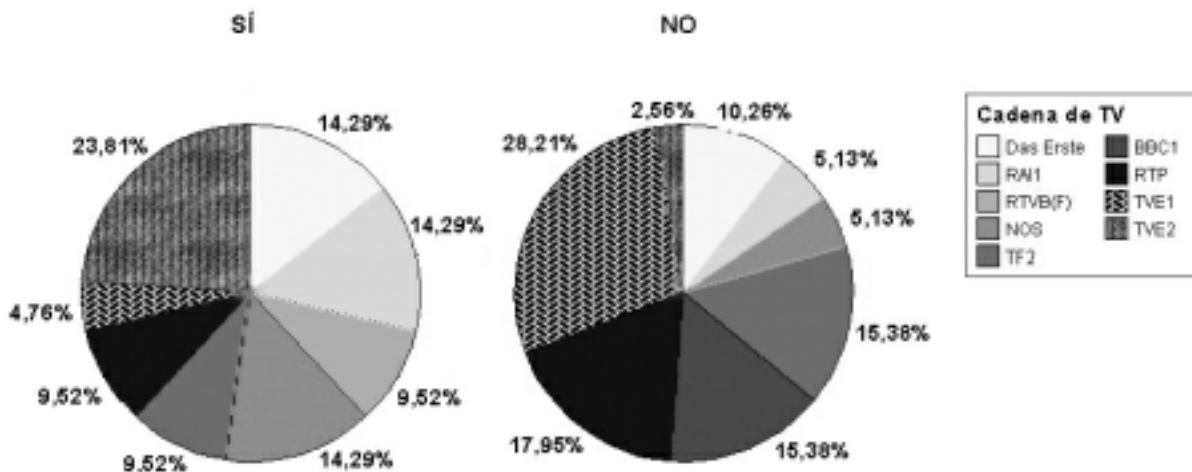
Els gràfics de sectors que presentem, creiem que faciliten les dades percentuals que hem extret. Així, en el Gràfic 1, corresponent a la immigració com a fet noticable de les televisions autonòmiques, observem que la televisió autonòmica de Canàries (28%), seguida de Canal Sur (20%) i Tele Madrid (16%), són les que destaquen per la selecció de la immigració com a fet noticable. El segueix Canal 33 (12%) i, des del nostre punt de vista, trobem una dada curiosa entre aquest canal i TV3 (4%) en tractar-se respectivament del segon i del primer canal de la mateixa corporació. La presència del fet noticable a TVG i ETB2 presenten el mateix percentatge a l'igual que Canal 9 (4%) i TV3 ja esmentada.

La interpretació que fem d'aquests resultats és que en el tall temporal de la mostra en les comunitats autònomes de Canàries (8) i d'Andalusia s'està molt sensibilitzat per l'arribada d'immigrants sense documentació i en condicions inhumanes, així com pel debat entorn de la reforma de la Llei d'Estrangeria. En el cas de Tele Madrid, la immigració hi apareix més vinculada al tema de la reforma de la Llei d'Estrangeria que es debatia en aquests moments i a morts i maltractaments a immigrants.

Gràfic 1. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Cadenes.

Gràfic 1.1. Televisions públiques europees. Immigració. Cadenes.

Per a les televisions europees, la immigració ha estat seleccionada com a resultat de l'establiment de la seva agència temàtica en la proporció reflexada en el gràfic 1.1. Creiem que aquestes dades il·lustren en bona mesura el grau de sensibilitat de les televisions a l'hora de considerar aquests temes. Observem diferències entre les diferents cadenes en aquest aspecte. Així, quatre d'elles estan per sobre de la mitjana (TVE 2, Das Erste, RAI 1 i ENS)

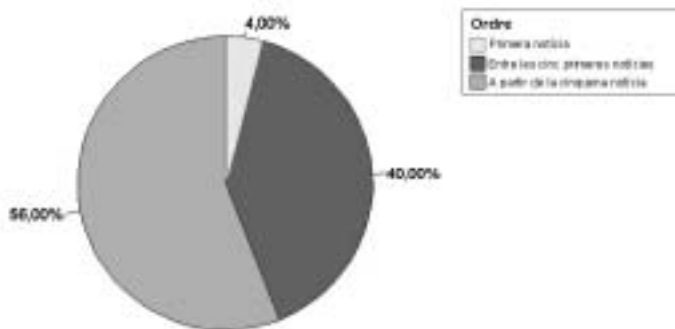
4.2 Les categories descriptives

Sobre les categories que responen als aspectes descriptius de la notícia hem seleccionat l'ordre d'aparició, la proporció d'aquesta respecte a la resta de notícies, la durada i si ha estat destacada en el sumari d'obertura, en el de tancament, o en ambdós, o si, per contra, no es troba en cap d'aquests tres valors. D'aquesta forma passarem a presentar els gràfics que fan esment a aquestes categories.

Ordre

En les autonòmiques, les dades obtingudes són les següents:

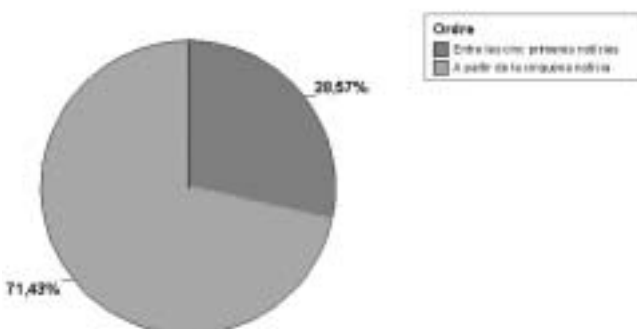
Gràfic 2. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Ordre.

Observem que per a les televisions autonòmiques, els temes que fan referència a la immigració tenen una certa rellevància a l'hora de ser jerarquitzats en l'escaleta del telenotícies. Malgrat que un significatiu 56% situa el tema a partir de la cinquena notícia, ens sembla que el fet de sumar un 44% entre la primera notícia i el valor entre les primeres cinc notícies significa que les televisions contribueixen a donar rellevància al tema de la immigració. Per altra banda, també donem un valor al fet que en un 4% sigui la notícia d'obertura del telenotícies.

Vegem què passa amb les europees.

Gràfic 2.1. Televisions públiques europees. Immigració. Ordre.

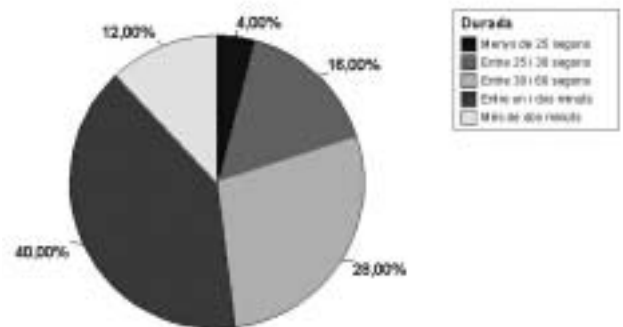

En aquest cas, les televisions públiques europees opten majoritàriament per col·locar el tema de la immigració a partir de la cinquena notícia amb un molt significatiu 71,43%. Evidentment, el fet que un 28'57% de les notícies sobre immigració es trobin **situades** entre les cinc primeres tampoc no és una dada que ens sembli menyspreable.

Durada

La durada és un altre dels aspectes que considerem formals, encara que també indica el valor que les televisions concedeixen a les notícies. Creiem que, juntament amb l'anterior categoria, conformen la predisposició del mitjà en la valoració del tema. Vegem-ne els resultats.

Gràfic 3. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Durada.

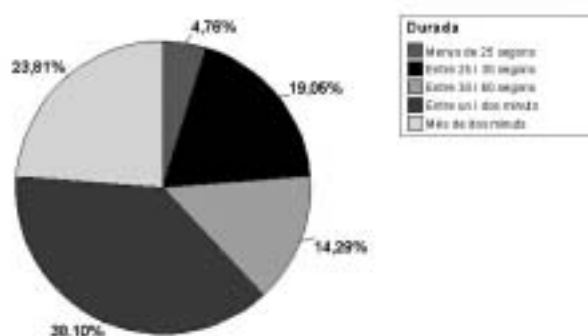

Curiosament, en la categoria durada veiem que la majoria de les notícies superen el minut, fet que sumat a la variable més de dos minuts fa un percentatge del 52%. En aquest sentit, creiem que les televisions, en tractar el tema de la immigració, no es limiten a informar sobre el fet noticiable sinó que contextualitzen la notícia. Comprovarem aquesta afirmació en els resultats del grau de construcció de la unitat d'anàlisi que veurem més endavant.

Passem ara a veure els resultats de les televisions públiques europees.

En el cas de les televisions públiques europees, el percentatge de notícies la durada de les quals està entre un i més de dos minuts és encara més gran. Unint aquestes dues variables obtenim un percentatge del 61'91%. Si aquest resultat té a veure amb les característiques de la

Gràfic 3.1. Televisions públiques europees. Immigració. Durada.

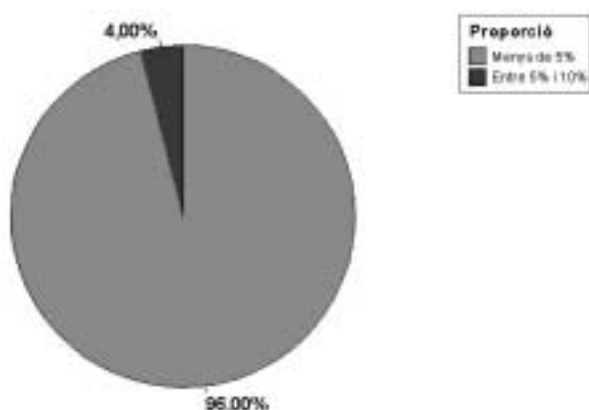
informació prèvia i complementària, l'explicació i les reaccions, aleshores podrem afirmar que les televisions públiques europees, des d'una perspectiva formal, tracten el tema de la immigració amb cert grau de sensibilitat. Igual que en les autonòmiques, comprovarem o refutarem aquest aspecte en presentar els resultats del grau de construcció de la unitat d'anàlisi.

Proporció

La proporció (9) que les televisions autonòmiques concedeixen a la immigració es concreta en el següent gràfic.

Aquests resultats confirmen que, pel que fa a la resta de temàtica sobre exclusió social, el percentatge dedicat a la immigració és molt baix.

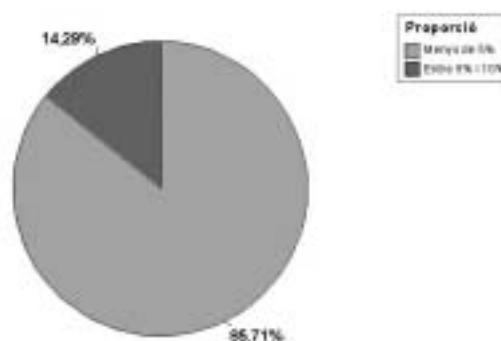
Gràfic 4. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Proporció.

Vegem com queda reflectida aquesta variable en les televisions europees.

En les europees comprovem que hi ha un 10% més de proporció que en les autonòmiques.

Gràfic 4.1. Televisions públiques europees. Immigració. Proporció.

A partir del següent gràfic, presentarem resultats relacionats amb el grau d'interpretació que exerceix el mitjà sobre el tractament de la peça informativa. Aquests resultats estan en relació amb aspectes com ara la valoració i la intencionalitat.

5.2 Les categories interpretatives

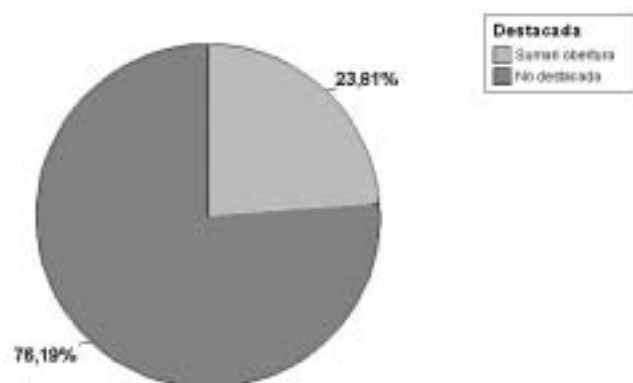
La primera està en relació amb la importància que dona el mitjà a la notícia en relació amb la jerarquització que en fa. Aquesta variable la denominem Destacada entenent per això si la peça informativa és referida en el sumari d'obertura, en el de tancament, en ambdós o, per contra, no queda consignada en cap d'aquests valors.

Destacada

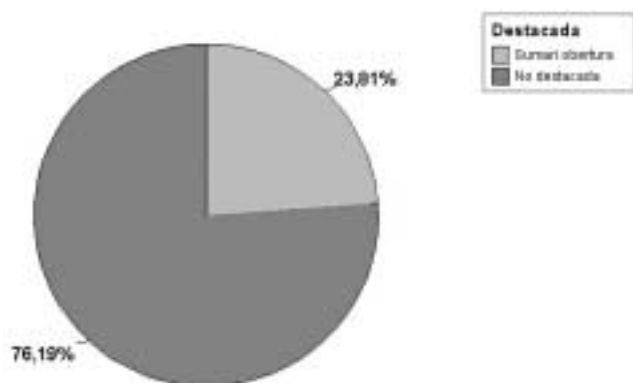
Com es pot comprovar en el gràfic 5, i des del nostre punt de vista, el fet que, de les notícies d'exclusió social, un 28% de les corresponents a immigració hagin estat destacades en el sumari d'obertura ens sembla rellevant i creiem que, amb això, les televisions han volgut emfatitzar la importància que tenen per a elles les informacions sobre aquest tema.

D'una altra banda, veiem en el gràfic que el comportament en les televisions europees és similar. La concordança en percentatges similars entre ambdós tipus de canals es

Gràfic 5. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Destacada.

Gràfic 5.1. Televisions públiques europees. Immigració. Destacada.

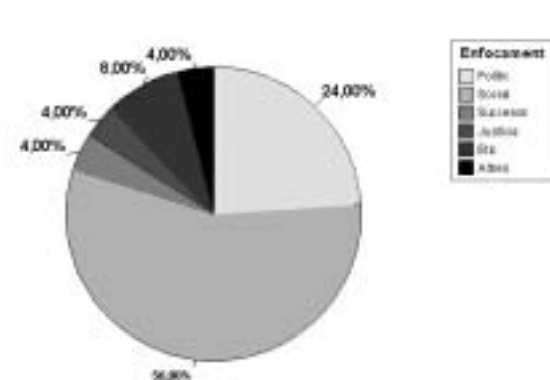
repeteix de moment en l'ordre i una mica menys en la durada. També ens sembla que hi ha certa coincidència en el percentatge general sobre la selecció del tema de la immigració en ambdós tipus de televisions, menys d'un 1%.

Enfocament

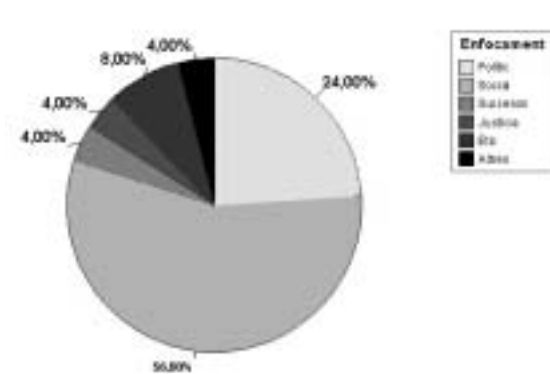
L'enfocament és un altre element que considerem relacionat amb el tractament i la interpretació que el mitjà realitza de la informació. Segons sigui aquest, la immigració pot quedar connotada com a tema social, de conflicte, assumptes legals, etc.

A la vista d'aquest gràfic, el tema de la immigració en les televisions autonòmiques està relacionat fonamentalment amb aspectes socials, seguit d'un 24% d'enfocament polític.

Gràfic 6. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Enfocament.

Gràfic 6.1. Televisions públiques europees. Immigració. Enfocament.

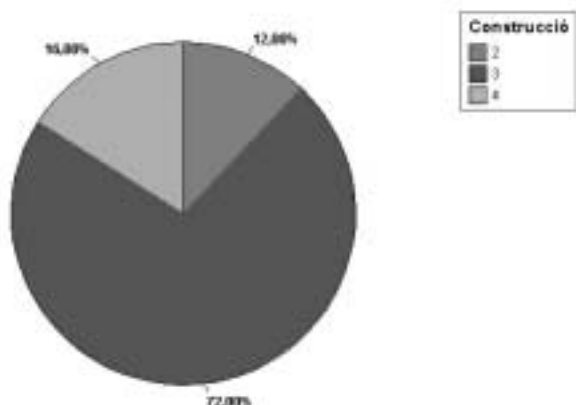
En les europees, veiem que també hi ha una coincidència entre els diferents tipus de cadenes i països. Novament, hi ha concordança en els aspectes del tractament.

El grau de construcció

El grau de construcció de la unitat d'anàlisi té a veure amb el nivell de contextualització de la notícia, si inclou background si respon, en definitiva, a la gramàtica del periodisme audiovisual en televisió, si els cànons hi són respectats. S'han considerat cinc graus. La gradació ha estat decidida, establerta, a partir d'una escala de valors d'1 a 5, on 1 és molt incorrecte i 5 és excel·lent i tres equival a correcte sense passar-se, i, per tant, considerem la construcció amb valor neutre.

Vegem com ha quedat recollida aquesta variable en els resultats que mostrem en el següent gràfic.

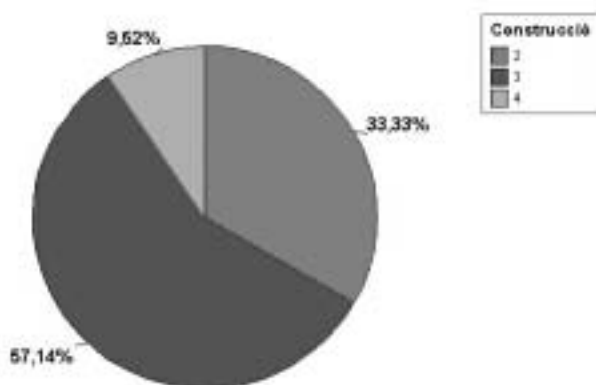
Gràfic 7. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Grau de construcció de la unitat d'anàlisi.

Considerem que aquest apartat és molt important. No es tracta de parlar aquí de la intencionalitat, sinó del nivell de construcció de la informació sobre la immigració que presenten les televisions autonòmiques. Veiem que en un elevat 72% la construcció és neutra, és a dir, es mou entre els paràmetres del correcte i atenent els aspectes formals del llenguatge televisiu informatiu.

En el cas de les europees, aquesta variable es concreta de la següent manera:

Gràfic 7.1. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Grau de construcció de la unitat d'anàlisi.

Aquí, el grau de construcció neutre és superior, també, als altres dos valors, però notem que, respecte al tema de la immigració en les televisions europees, el valor 2, corresponent a una mala construcció, supera en un 21'33% les autonòmiques. També, el valor 4, al qual hem denominat una bona construcció, presenta una diferència d'un 6'8% menys respecte de les autonòmiques.

Existeix una major preocupació pels aspectes de contextualització de la informació entorn de la immigració en les televisions autonòmiques?

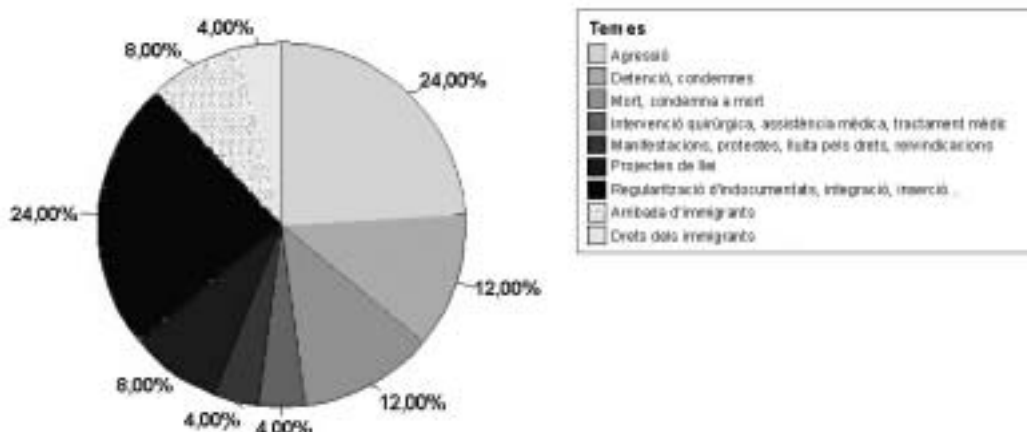
Temes

Els temes en els quals s'inclou la immigració també reflecteixen el caràcter que les televisions volen donar-hi. Les percepcions, per tant, també seran rebudes d'acord amb aquest aspecte. Creiem que en aquesta variable es concentra un dels aspectes més destacats amb relació a la focalització de la notícia.

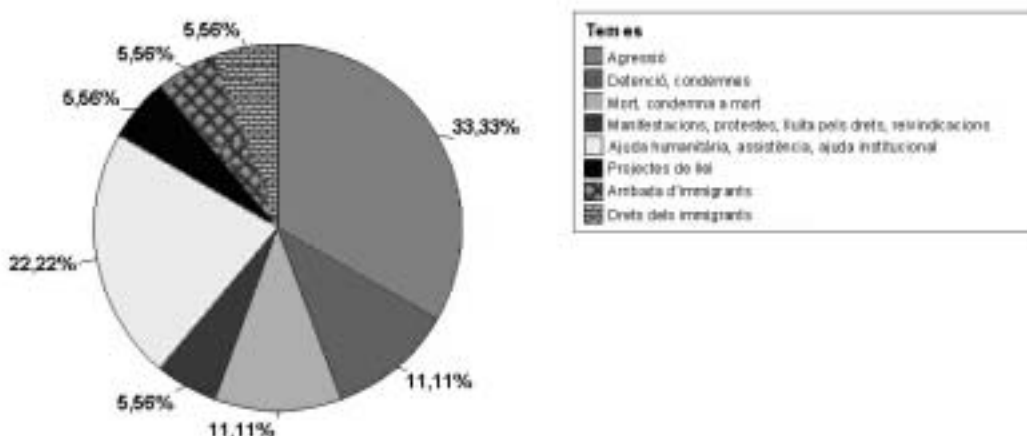
Els resultats del gràfic corresponent a les televisions autonòmiques ens semblen molt significatius. La major preocupació de les televisions autonòmiques radica en el 24% de regularització d'immigrants indocumentats, al qual cal afegir un 8% del valor denominat projectes de llei part del 4% que fa referència a l'arribada d'immigrants. En aquest sentit, podem concloure que aquesta és la visió que les televisions donen a les seves audiències entorn d'aquests col·lectius de persones: regularització de la situació a través de la reforma del projecte de llei per tal d'arbitrar mesures sobre l'arribada d'immigrants. El següent 24% a destacar respon al valor agressions de què són objecte els immigrants i si a aquest hi sumem el 12% referit a detencions i el 12% de mort realment podem arribar a la conclusió que, almenys a través de les televisions autonòmiques, les audiències tindran un panorama una mica desolador de la immigració. És en aquest sentit que diem que el tema associat a la notícia sobre immigració és determinant per establir el grau d'intencionalitat o, si es prefereix, d'interpretació de les televisions.

És interessant comprovar que en els resultats obtinguts sobre els casos de les televisions europees entorn de la relació entre immigració i els temes amb els quals s'associa, hi destaca un 33% del valor agressions sensiblement superior al de les autonòmiques. Si a aquest valor hi afegim el de detencions (11'11%) i el de mort realment la conclusió

Gràfic 8. Televisions públiques autonòmiques.
Immigració. Temes.

Gràfic 8.1. Televisions públiques europees.
Immigració. Temes.

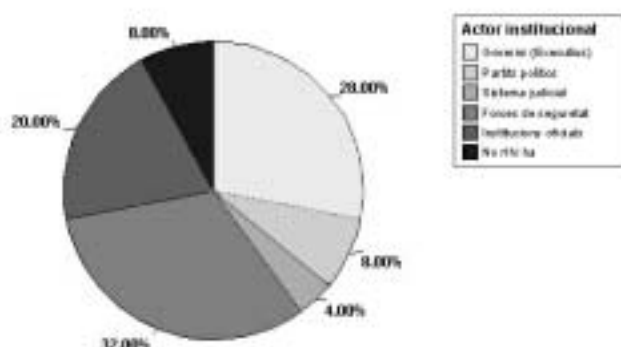
a la qual es pot arribar és que els immigrants corren perill en la societat europea. Per contra, tenim un saludable 22% d'ajuda institucional, humanitària i assistència que, sumat al 5'56% corresponent al valor drets dels immigrants, vol dir, segons la nostra manera de veure, que existeix una preocupació en aquestes societats per donar resposta a la situació de la immigració.

Classe d'actor institucional

Una altra categoria que considerem pertinent per a la present exposició és la de la classe d'actor institucional que intervé en el fet i que la televisió destaca i vincula a les notícies sobre immigració.

Els resultats que reflecteix el gràfic 9 donen també la mesura de la focalització de les informacions entorn de la immigració. Entre els actors institucionals que intervenen en les notícies, un 32% correspon a les forces de seguretat, i si hi sumem el 28% corresponent al valor governsals quals obeeixen les forces de seguretat i ho comparem amb el valor denominat institucions oficials (20%), fonamentalment referit a organismes d'atenció a l'immigrant, novament veiem que el tema de la immigració està molt vinculat amb les decisions polítiques d'ordre públic. Així mateix, l'escassa participació dels partits polítics (8%) ens duu a concloure que, o bé els partits polítics no intervenen suficientment en els temes relacionats amb la immigració, o bé les

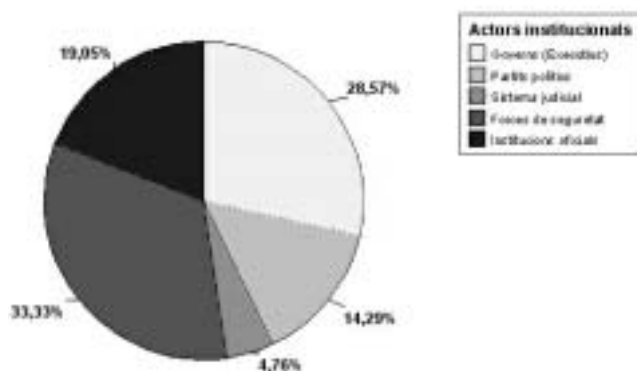
Gràfic 9. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Classe d'actor institucional.

televisions destaquen un determinat actor institucional sobre un altre. Per descomptat, aquest tipus de consideració que realitzem en aquest apartat està relacionada amb els temes amb què les televisions vinculen la immigració.

A continuació vegem què passa en el cas de les europees.

Gràfic 9.1. Televisions públiques europees. Immigració. Classe d'actor institucional.

Com podem comprovar, les televisions europees mantenen resultats similars als obtinguts en les televisions autonòmiques. Els valors de forces de seguretat i govern sumen un 61,90% del total de la presència d'actors institucionals. La reflexió en aquest sentit és coincident amb la que hem exposat per a les autonòmiques. El valor institucions oficials (19,05%) és lleugerament inferior a les

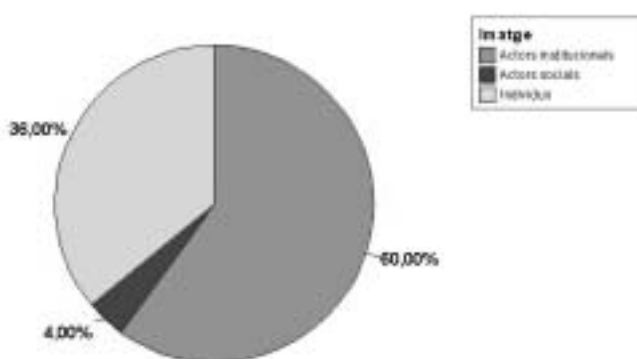
autonòmiques; no obstant això, la presència dels partits polítics, amb un 14,29%, és bastant superior als resultats d'aquest valor en les autonòmiques. També, en aquest cas, considerem que existeix una coherència entre els temes destacats i els actors institucionals que apareixen vinculats a les notícies sobre immigració.

La variable anterior ens permet presentar el tipus d'actors que apareixen en imatge i als quals es concedeix veu. En aquest sentit, establim tres categories principals: els **actors institucionals**, aquí consignem els actors de les institucions polítiques que ocupen poder; els **actors socials**, que s'integren en agrupacions o col·lectius de certa envergadura social; **individus**, persones individuals que no s'adscriuen a cap de les dues categories anteriors o que, almenys en la notícia, no hi apareixen com a tals.

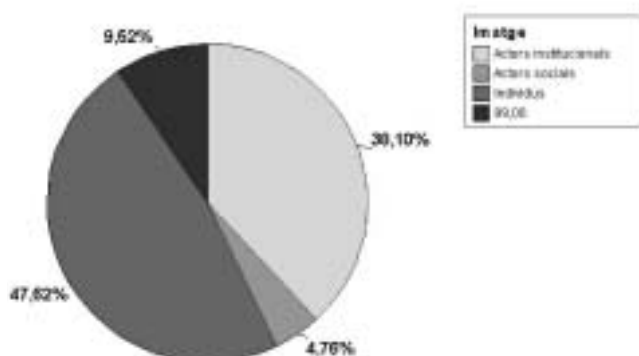
La imatge

Per regla general, en les televisions, en les notícies de temes socials, o com els que tractem en la nostra investigació, quan es tracta de la imatge, solen aparèixer amb més freqüència els individus que són objecte de notícia o que estan vinculats al tema de què es parla. En el cas de les televisions autonòmiques, observem que aquesta característica no es compleix. Un 60% dels actors que apareixen en imatge en les notícies sobre immigració respon a la caracterització d'institucional mentre que els individus són un 36% i els actors socials representen un 4%. A la nostra manera de veure, aquestes televisions mostren una posició excessivament oficialista.

Gràfic 10. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. A qui mostra la imatge.

Gràfic 10.1. Televisions públiques europees.
Immigració. A qui es mostra en imatges.

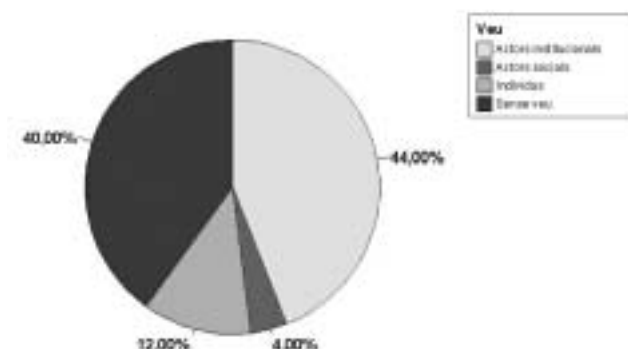

Creiem que els resultats de les televisions europees sobre qui apareix en imatge, responen més al que és habitual en les rutines de producció d'aquest tipus de notícies. S'apropa a l'individu de qui es parla, o que està relacionat amb el tema, a l'audiència. Després, hi apareix la imatge de la institució. Per altra banda, observem que, tant en les autonòmiques, com en les europees, la presència en imatge d'actors socials en les informacions sobre immigració és més aviat escassa.

La veu

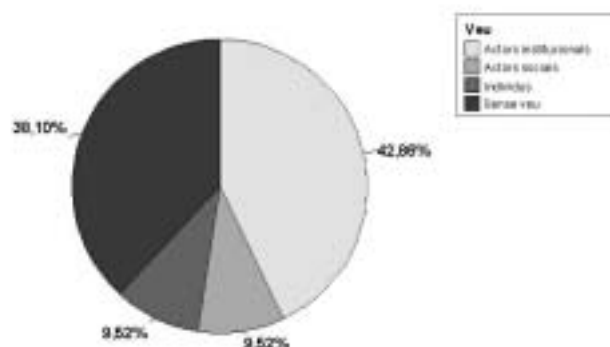
Passem ara a considerar a qui es dona veu en les notícies relacionades amb la immigració. Comencem per les televisions autonòmiques.

Gràfic 11. Televisions públiques autonòmiques.
Immigració. A qui donen veu.

Creiem que els resultats que recull el gràfic 11 tenen major relació amb les pràctiques professionals de la construcció de la notícia en el telenotícies i, fins a cert punt, corregeixen els resultats del gràfic 10. És normal que en un tema com el que ens ocupa, la veu majoritària estigui entre els actors institucionals i els actors socials i, en menor mesura, en els individus. També ens sembla dintre dels paràmetres del que és habitual que hi hagi un percentatge sense veu, coincidint amb la narració que realitza el conductor del telenotícies sobre la notícia.

Gràfic 11.1. Televisions públiques europees.
Immigració. A qui donen veu.

En les televisions públiques europees existeix una major coherència entre els valors que hem seleccionat per a aquesta variable. Lògicament, en el tema que ens ocupa apareix molt ressaltada la veu institucional. Per altra banda, hi ha un equilibri entre individus i actors socials, fet que no passa en les autonòmiques, tal com hem vist.

Podem valorar què significa que en un tema com el que ens ocupa, la immigració, els que tinguin veu siguin els actors institucionals. Existeix una relació entre la preocupació que manifesten els diferents governs i institucions europees (hi incloem també les autonòmiques) entorn de la immigració. Bé sigui per buscar solucions d'integració, d'ajuda, de regularització de les situacions, bé sigui per adoptar mesures policials, d'expulsions per no tenir permís de residència i un llarg etcètera. En aquest sentit, les televisions reflecteixen el que s'esdevé al voltant d'aquest tema. De totes maneres, som de l'opinió que potser s'hi podrien introduir altres temes relacionats amb la immigració, un altre tipus de notícies que podrien donar lloc

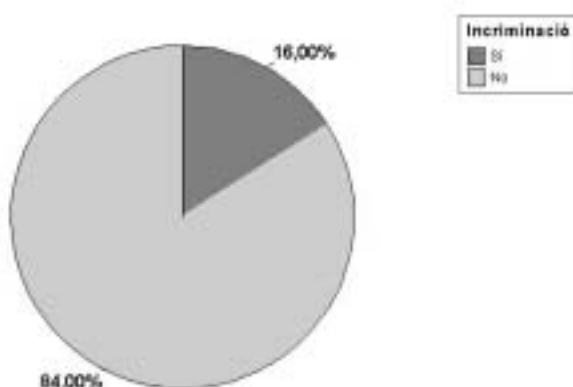
al coneixement de la cultura de l'altre i no tant dels problemes que suposa aquest altre.

Incriminació

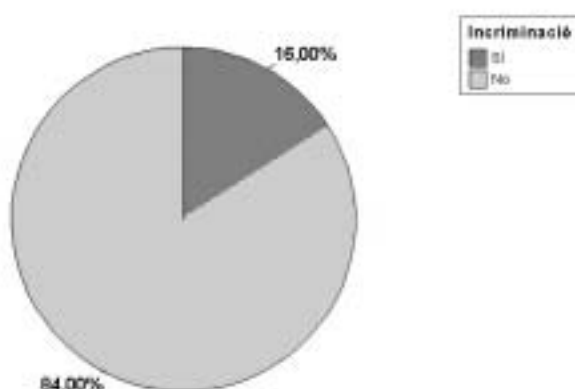
Per acabar amb els resultats de l'anàlisi quantitativa i entrelaçant amb el punt anterior, acabarem amb un aspecte que vam voler considerar com a categoria d'anàlisi i li vam adjudicar una variable. Es tracta de la incriminació de l'immigrant.

Observem que, tot i que no és molt significatiu, un 16% de les peces informatives relacionades amb la immigració estan referides a la incriminació de l'immigrant. Creiem que, al costat de les reflexions que acabem de fer sobre la veu, aquesta variable també està en la línia del que hem afirmat. Caldria que els mitjans de comunicació, sense deixar

Gràfic 12. Televisions públiques autonòmiques. Immigració. Incriminació.

Gràfic 12.1. Televisions públiques europees. Immigració. Incriminació.

d'explicar el que s'esdevé i en funció del que consideren més oportú, prenguessin en consideració aquestes conclusions a les quals ens duen els resultats que presentem. Tot això, evidentment, sense cap ànim de pretensió.

Sobre aquest aspecte, i a la vista dels resultats, les televisions públiques europees són més moderades a l'hora de donar notícies que incriminïn els immigrants.

5. Conclusió

Volem concloure aquest article fent esment de les denominacions que empen les televisions per referir-se als immigrants i que nosaltres hem transformat en valors dintre de la categoria de denominació. Passem a especificar-les.

Procedència, amb aquest valor se'ns diu d'on són els immigrants objecte de notícia, ja siguin els residents en el país receptor, amb papers o sense papers, o aquells altres que arriben per primera vegada. La procedència constitueix un 17,7% en les televisions autonòmiques, mentre que en les europees suposa un 23,3%.

El següent ítem amb el qual es fa referència a la immigració, i que nosaltres hem considerat un valor, és el de la **situació legal**. En aquest cas, l'indicador per a les televisions autonòmiques representa un 38,3%, enfront d'un 21% de les europees. Cal recordar que en aquests moments a Espanya s'estava debatent la reforma de la Llei d'Estrangeria. Creiem que aquesta és una recurrència que fan servir les televisions per tal de crear el sentit de la importància de la legalització dels immigrants. I insistir en el tema legislatiu.

Un altre valor que hem consignat és el de **quantitat**. Les televisions fan referència als immigrants pel nombre que n'arriben; s'empra també el concepte d'allau; la quantitat censal d'una determinada comunitat. En aquest sentit, les televisions europees hi dediquen un 28,3%, mentre que les autonòmiques un 17,5%. La quantitat sempre induïx a pensar en la invasió per part d'aquells altres que arriben o que ja estan en el país receptor o de residència, però que, no obstant això, no hi pertanyen.

Finalment, hi ha un altre valor, de denominació **agressió racista**, del qual les televisions europees es fan ressò en un 16,7%, mentre que en les autonòmiques ens trobem amb un 4,5%.

Creiem que els resultats presentats en aquestes pàgines poden donar una idea de la importància que té l'activitat d'informar i la responsabilitat social que això comporta. Hem optat per valorar i aproximar conclusions des de l'apartat cinquè del present article. Som conscients que els fets s'esdevenen i que sobre ells els mitjans determinen el seu grau d'importància. També, i no volem deixar d'esmentar-ho en aquest final, cada vegada més els professionals i les institucions que els emparen són conscients d'aquesta responsabilitat social que tenen, així com de la manera de tractar els temes.

NOTES

1. Aquest article respon a resultats sectorials del projecte d'investigació del Pla Nacional d'I+D, SEC99-0750 titulat Sociedad multicultural: tratamiento de la exclusión social e los informativos de la televisión europea finançat per la CICYT del Ministeri de Ciència i Tecnologia. Els membres de l'equip d'investigació, de diferents departaments de la Universitat Autònoma de Barcelona, són: Allison Beeby, Michael Faber, Natalia Fernández, María Gutiérrez, Lucía Molina, Marcial Murciano, Juan José Perona, Pepi Soto, Susana Tóvías, Amparo Tuñón i Teresa Velázquez com a investigadora principal. Així mateix, van ser exposats en les Jornades sobre Immigració i mitjans de comunicació organitzades pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya el desembre de 2001.
2. Les televisions seleccionades han estat: primers i segons canals europeus TVE 1, TVE 2, Das Erste, RAI 1, BBC 1, France 2, RTP, NOS, RTVB (francès); i les autonòmiques TV3, Canal 33, Canal 9, Tele Madrid, Canal Sur, TVG, TVAC, ETB 2. La mostra seleccionada correspon als telenotícies de prime time tarda/nit durant la setmana del 6 al 12 de novembre de 2000.
3. GIDDENES, A. Sociología. Madrid, Alianza Universidad, 1993
4. CASTELLS, M. La era de la Información (8 vol.). Madrid, Alianza Editorial, 1997, 1a ed. D'aquesta obra vam considerar per a aquesta investigació sobretot els volums 2 i 3.
5. Aquesta proposta de definir, o d'apropar-nos, al concepte exclusió social des de la perspectiva de la semàntica tradicional la vam fer pública per primera vegada en les I Jornades d'Anàlisi Crític del discurs, celebrades a la Universitat Pompeu Fabra i organitzades per la Xarxa d'Anàlisi del Discurs el novembre de 2001 amb la ponència titulada "Análisis de la exclusión social en los telediarios de las televisiones autonómicas españolas". La portaveu de l'equip d'investigació en aquella ocasió va ser Natalia Fernández. En aquest sentit, en la divulgació dels resultats de la investigació que anem realitzant els components del grup, hi haurà aspectes teòrics generals que presentaran coincidència entre les exposicions. No així, en relació amb els resultats sectorials, com és el cas del present article i que respon a la presentació que d'aquest tema vam fer, tal com ja hem dit, en les Jornades sobre Immigració i mitjans de comunicació organitzades pel Consell de l'Audiovisual el desembre de 2001.
6. La part del treball referida al tractament dels continguts consisteix, d'una banda, en una anàlisi quantitativa de contingut, sobre les notícies aparegudes en el període seleccionat i referides a l'exclusió social. El procediment seguit ha estat l'habitual en l'aplicació d'aquesta tècnica. El que sí ens sembla oportú fer constar està en relació amb els àmbits en els quals va quedar dividida la fitxa de contingut definitiva i que ens ha servit per a l'extracció de dades. Així, vam trobar categories de caràcter descriptiu (durada, ordre, temps, data, proporció, etc.); unes altres de caràcter semionarratiu (actants, actors); unes altres de caràcter semàntic i interpretatiu (denominacions, jerarquitzacions, etc.) D'altra banda, el treball comporta una anàlisi qualitativa, que ha suposat l'establiment d'una sèrie de categories d'anàlisi, per a les quals l'aplicació de l'anàlisi del discurs ens ha estat d'especial utilitat, sobretot, l'apropament a l'ús de registres lèxics amb funció categoritzadora que reproduïen una ideologia. De totes maneres, aquestes pàgines recolliran l'aspecte quantitatiu de la investigació.
7. La investigació, a part de les anàlisis dels informatius, consta d'una sèrie d'entrevistes semiestructurades als caps o responsables dels serveis informatius de les cadenes objecte d'estudi. Aquesta fase de la investigació encara no està acabada, però algun dels entrevistats, als quals volem agrair des d'aquí la seva col·laboració en la nostra investigació, davant la nostra pregunta sobre la selecció dels temes sobre exclusió social i, en concret, l'absència dels sense sostre, ens ha dit que, per la data, les condicions climàtiques encara no eren gaire severes i, per tant, no era tan pertinent informar sobre això, tenint en compte la selecció necessària que cal realitzar en la construcció de l'agenda temàtica, a més, en no haver succeït cap fet destacable entorn d'aquest tema, en cas de ser tractat seria objecte d'altre tipus de programa informatiu. Nosaltres vam insistir que els sense sostre existeixen al marge de les condicions climatològiques i que, precisament aquesta setmana van ser especialment dures a mig Europa. Finalment, no vam voler insistir-hi.
8. La televisió autonòmica de Canàries, que apareix al gràfic com TVC, hauria de figurar-hi com TVAC
9. Els valors que vam establir per a aquesta variable van ser: (1) menys de 5% (2) entre 5% i 10% (3) entre 10% i 15%; (4) entre 15% i 20% (5) més de 20% Els resultats que apareixen en els gràfics 4 i 4.1 responen a la proporció que la notícia sobre immigració ocupava respecte a la resta de notícies del telenotícies de cadascuna d'aquestes cadenes (autonòmiques i europees) i no de la mostra sobre exclusió social.